

Знахідки мишаків роду *Sylvaemus* в агроценозах Харківської області

Оксана Марковська

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Харків)
e-mail: ksenia.markovskaia@gmail.com; orcid: 0000-0002-2573-4524

МАРКОВСКА, О. Findings of mice of the genus *Sylvaemus* in agrocoenoses of Kharkiv Oblast. — Three species of the genus *Sylvaemus* were found in agrocoenoses and ecotones with adjacent biotopes in Kharkiv Oblast: *Sylvaemus uralensis*, *Sylvaemus sylvaticus*, and *Sylvaemus tauricus*. The dominant species in the agrocoenoses was *S. uralensis*, which was mostly found in ecotones with riparian vegetation, field-protecting forest strips, and dry meadows. *S. sylvaticus* occurred less frequently, mainly in ecotones with riparian vegetation and field-protecting forest strips. The lowest abundance of *S. tauricus* was detected in agrocoenoses; it preferred oak-linden field-protecting forest strips and fields adjacent to oak forests.

Вступ

Завдяки діяльності людини агроценози стали невід’ємною частиною багатьох кліматичних зон, особливо в зонах розвинутого землеробства [Наглов 2002]. Так, на полях та полезахисних лісосмугах зустрічається близько семи видів дрібних ссавців [Зоря 2010], три з яких це мишаки роду *Sylvaemus*.

Sylvaemus uralensis звичайний вид гризунів більшості місцезнаходжень, найбільш характерний для чагарникових заростей та агроценозів [Загороднюк 2006]. За результатами багаторічного моніторингу О. В. Зорі [Зоря 2010], *S. uralensis* був домінуючим видом на полях та полезахисних лісосмугах. Середній відсоток потрапляння *S. uralensis* до пасток на полях складає 2,6–2,9 %, в полезахисних лісосмугах збільшується до 6,9 %. *Sylvaemus sylvaticus* надає найбільшу перевагу агроценозам та полезахисним лісосмугам [Наглов 1989]. *Sylvaemus tauricus* — лісовий вид, який регулярно відвідує прилеглі до лісу поля [Наглов 2002].

Мета роботи — проаналізувати чисельність та структуру домінування мишаків роду *Sylvaemus* в агроценозах Харківської області.

Характеристика району досліджень

Обліки дрібних ссавців проводили з 2017 по 2022 рік в чотирьох районах Харківської області, в околицях семи населених пунктів: Богодухівський р-н (с. Гур’їв Козачок, смт Коломак), Красноградський р-н (с. Власівка, с. Розсо-

хувата), Чугуївський р-н (с. Гайдари), Куп'янський р-н (с. Красне Перше, с. Новомлинськ).

Досліджено агроценози та варіанти екотонів з ними, а саме, поля сільськогосподарських культур, полезахисні лісосмуги, екотони з дібровами, прибережно-водною рослинністю та суходільними луками, фруктовий сад (табл. 1).

Матеріали і методи

Облік чисельності мікромамалій проводили методом пастко-ліній (Кучерук 1952; Нумеров *et al.* 2010), з використанням пасток Геро, оснащених стандартною приманкою (скоринка житнього хліба з нерафінованою соняшниковою олією). Пастки ставили на відстані 5 м одна від одної, в лінію. В кожному біотопі ставили 25, 50 або 100 пасток, облік проводили протягом ночі. За можливості, лови проводили тричі на рік: навесні, влітку та восени.

Дослідження проводили в період з 2017 по 2022 рік. Протягом періоду лову відпрацьовано 5120 пастко-ночей (с. Гур'їв Козачок — 50 п/н, смт Коломак — 700 п/н, с. Власівка — 425 п/н, с. Розсохувата — 3375 п/н, с. Гайдари — 370 п/н, НПП «Дворічанський» — 200 п/н), добуто 234 особини роду *Sylvaemus*.

Результати досліджень

За період досліджень, з весни 2017 року по осінь 2022 року, в агроценозах та екотонах з прилеглими біотопами, на території Харківської області, було зловлено 234 представника роду *Sylvaemus*: *Sylvaemus uralensis*—126, *Sylvaemus sylvaticus*—77, *Sylvaemus tauricus*—31.

Таблиця 1. Досліджені біотопи в околицях населених пунктів Харківської області, в яких зафіксовані мишаки роду *Sylvaemus*

Біотоп	ГК		К		В		Р		Г		Д	
	<i>n</i>	<i>N</i>	<i>n</i>	<i>N</i>	<i>n</i>	<i>N</i>	<i>n</i>	<i>N</i>	<i>n</i>	<i>N</i>	<i>n</i>	<i>N</i>
ПВР/П	–	–	16	5,3	13	3,7	52	8,0	–	–	–	–
СЛ/П	–	–	3	1,7	–	–	24	8,7	12	12,0	8	5,3
СЛ/ПЗЛ	–	–	1	1,0	–	–	1	2,0	–	–	1	2
СуКЛД/П	–	–	–	–	–	–	–	–	4	2,2	–	–
ПЗЛ/П	–	–	6	6,0	–	–	84	4,0	–	–	–	–
Сд	4	8,0	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
П	–	–	–	–	–	–	3	1,0	2	2,4	–	–
Разом	4	8,0	26	3,7	13	3,1	164	4,9	18	4,9	9	4,5

* ПВР/П — прибережно-водна рослинність/поле; СЛ/П — суходільні луки/поле; СЛ/ПЗЛ — суходільні луки/полезахисна лісосмуга; СуКЛД/П — суха кленово-липова діброва/поле; ПЗЛ/П — полезахисна лісосмуга/поле; Сд — сад; П — поле. ГК — с. Гур'їв Козачок, К — смт Коломак, В — с. Власівка, Р — с. Розсохувата, Г — с. Гайдари, Д — НПП «Дворічанський» (с. Красне Перше, с. Новомлинськ). *N* — відносна чисельність, $N = n \times 100/D$, де *n* — кількість зловлених особин, *D* — кількість відпрацьованих пастко-ночей [Нумеров *et al.* 2010].

В околицях с. Гур'їв Козачок в саду було зловлено три *S. uralensis* та одного *S. sylvaticus*.

Поблизу смт Коломак найбільше мишаків виявлено на полі в екотоні з прибережно-водною рослинністю, переважав *S. uralensis*. *S. tauricus* був зафіксований на полі в екотоні з дубовою полезахисною лісосмугою (табл. 2).

Таблиця 2. Кількість зловлених мишаків роду *Sylvaemus* в досліджених біотопах в околицях смт Коломак

Біотоп	<i>S. uralensis</i>	<i>S. sylvaticus</i>	<i>S. tauricus</i>	Разом
ПВР/П	10	5	1	16
СЛ/П	1	2	–	3
СЛ/ПЗЛ	1	–	–	1
ПЗЛ/П	1	–	5	6
Разом	13	7	6	26

Таблиця 3. Кількість зловлених мишаків роду *Sylvaemus* в досліджених біотопах в околицях с. Розсохувата

Біотоп	<i>S. uralensis</i>	<i>S. sylvaticus</i>	<i>S. tauricus</i>	Разом
ПВР/П	23	28	1	52
СЛ/П	18	6	–	24
СЛ/ПЗЛ	–	1	–	1
ПЗЛ/П	49	22	13	84
П	1	2	–	3
Разом	91	59	14	164

Таблиця 4. Кількість зловлених мишаків роду *Sylvaemus* в досліджених біотопах в околицях с. Гайдари

Біотоп	<i>S. uralensis</i>	<i>S. sylvaticus</i>	<i>S. tauricus</i>	Разом
СЛ/П	7	1	4	12
СуКЛД/П	–	–	4	4
П	–	1	1	2
Разом	7	2	9	18

Таблиця 5. Кількість зловлених мишаків роду *Sylvaemus* в досліджених біотопах в околицях НПП «Дворічанський»

Біотоп	<i>S. uralensis</i>	<i>S. sylvaticus</i>	<i>S. tauricus</i>	Разом
СЛ/П	6	–	2	8
СЛ/ПЗЛ	–	1	–	1
Разом	6	1	2	9

В с. Власівка на полі в екотоні з прибережно-водною рослинністю зловлено шість *S. uralensis* та сім *S. sylvaticus*.

В околицях с. Розсохувата в досліджених агроценозах домінували *S. uralensis* та *S. sylvaticus* (табл. 3). Найбільше мишаків зловлено в екотонах з полезахисними лісосмугами та прибережно-водною рослинністю. *S. tauricus* надавав перевагу дубово-липовим полезахисним лісосмугам.

Біля с. Гайдари на полях домінували *S. uralensis* та *S. tauricus* (табл. 4). В агроценозах прилеглих до дібров частіше зустрічався *S. tauricus*.

Пастками, які ставили не з краю поля, в екотоні з прилеглими біотопами, а на певній відстані посеред поля, було зловлено лише декілька особин мишаків, більша частина дрібних ссавців перебуває поблизу екотонів.

В околицях НПП «Дворічанський» на полі в екотоні з суходільними луками переважав *S. uralensis* (табл. 5).

Таким чином, домінуючим видом в агроценозах був *S. uralensis*, який здебільшого зустрічався в екотонах з прибережно-водною рослинністю, полезахисними лісосмугами та суходільними луками. *S. sylvaticus* зустрічався менше, переважно в екотонах з прибережно-водною рослинністю та полезахисними лісосмугами. Найменше в агроценозах виявлено *S. tauricus*, він надавав перевагу дубово-липовим полезахисним лісосмугам та полям, які прилягають до дібров.

Висновки

1. В агроценозах та екотонах з прилеглими біотопами, на території Харківської області, було виявлено три види роду *Sylvaemus*: *Sylvaemus uralensis*, *Sylvaemus sylvaticus*, *Sylvaemus tauricus*.

2. Домінуючим видом в агроценозах був *Sylvaemus uralensis*.

Література

- Загороднюк, І. 2006. Ссавці східних областей України: склад та історичні зміни фауни. *Праці Теріологічної Школи*, 7: 217–259.
- Зоря, О. В. 2010. Моніторинг мікротеріофауни Харківської області: підсумки 20-річного циклу спостереження. *Праці Теріологічної Школи*, 10: 65–72. CrossRef
- Кучерук, В. В. 1952. Количественный учет важнейших видов вредных грызунов и землероек/ Методы учета численности и географического распределения наземных позвоночных. *АН СССР*, Москва, 9–46.
- Наглов, В. А. 1989. Распространение и численность *Sylvaemus sylvaticus* (Rodentia, Muridae) в Харьковской области. *Вестник зоологии*, 4: 87–89.
- Наглов, В. А., Г. Е. Ткач. 2002. Структура сообществ грызунов в агроценозах лесостепной и степной зон Харьковской области. *Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Т. Шевченка*, № 1: 76–79.
- Нумеров, А. Д., А. С. Климов, Е. И. Труфанова. 2010. Полевые исследования наземных позвоночных. *Воронежский государственный университет*, Воронеж, 1–301.

Резюме

МАРКОВСЬКА, О. Знахідки мишаків роду *Sylvaemus* в агроценозах Харківської області. — В агроценозах та екотонах з прилеглими біотопами, на території Харківської області, виявлено три види роду *Sylvaemus*: *Sylvaemus uralensis*, *Sylvaemus sylvaticus*, *Sylvaemus tauricus*. Домінуючим видом в агроценозах був *S. uralensis*, який здебільшого зустрічався в екотонах з прибережно-водною рослинністю, полезахисними лісосмугами та суходільними луками. *S. sylvaticus* зустрічався менше, переважно в екотонах з прибережно-водною рослинністю та полезахисними лісосмугами. Найменше в агроценозах виявлено *S. tauricus*, він надавав перевагу дубово-липовим полезахисним лісосмугам та полям, які прилягають до дібров.